

ВНУТРІШНЬОГОСПОДАРСЬКИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ МЕХАНІЗМ РОЗВИТКУ АГРОФОРМУВАНЬ РИНКОВОГО ТИПУ

І.О.Крюкова, аспірант

Одеський державний аграрний університет

У статті розглянуто основні елементи внутрішньогосподарського економічного механізму функціонування аграрних підприємств. Розкрито суть існуючих моделей розвитку внутрігосподарських організаційно-економічних відносин, а також викладено деякі аспекти їх удосконалення в ринкових умовах господарювання.

В статье рассмотрены основные элементы внутрихозяйственного экономического механизма функционирования аграрных предприятий. Раскрыта сущность существующих моделей развития внутрихозяйственных организационно - экономических отношений, а также изложены некоторые аспекты их усовершенствования в условиях рынка.

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку аграрного виробництва ефективність функціонування сільськогосподарських підприємств залежить як від зовнішніх чинників (ціноутворення на сільськогосподарську продукцію, податкова і фінансово-кредитна політика), так і від факторів внутрішнього характеру (орендні майнові і земельні відносини, трудові відносини, система внутрішньогосподарських виробничих зв'язків). Основним моментом діяльності агроформувань є впровадження ефективного внутрішньогосподарського економічного механізму, здатного реалізувати економічний інтерес селянина в результатах виробничо-фінансової діяльності підприємства.

Аналіз останніх досліджень. Варто відзначити, що проблеми формування та удосконалення внутрішньогосподарського економічного механізму діяльності новостворених агроформувань привертали увагу значної кількості вчених-аграрників. Серед них слід виділити: Амбросова В.Я., Андрійчука В.Г., Васильчука В.Л., Дробота В.І., Маліка М.Й., Нелепа В.М., Полтавського Ю.А., Саблука П.Т., Супруна О.М., Ушачова І.Г., Червена І.І. та ін.

Результати досліджень. На даний момент у практиці розвит-

ку внутрішньогосподарських виробничих відносин функціонує чотири моделі внутрішньогосподарського економічного механізму.

I модель. — Класична модель госпрозрахунку, яка характеризується наступними ознаками: виробничі фонди і земля належать власникам-працівникам (або передаються структурному підрозділу в суборенду); вироблена продукція реалізується підприємству за договірними цінами; основні і оборотні засоби купуються за ринковими цінами. Зароблений підрозділом прибуток визначається за залишковим принципом і розподіляється самостійно з урахуванням галузевих особливостей [4].

II модель. Створення внутрішньогосподарських підрозділів у формі центрів відповідальності (центрів прибутку, центрів витрат, управління, центрів сервісного обслуговування), а на їх основі — госпрозрахункових автономних бізнес-одиниць Така модель розвитку внутрішньогосподарських економічних відносин впроваджена в ТОВ АФ “Мрія” Конотопського району Сумської області, а також в СТОВ АФ ім.Т.Г.Шевченка Вовчанського району Харківської області. В основі відбору підрозділів в господарствах був застосований функціонально-технологічний критерій. Створення таких центрів ґрунтується на результативно-залишковому принципі матеріального стимулювання [3, 5].

III модель. Удосконалення внутрішньогосподарських економічних відносин, коли за кожним підрозділом актом закріплюються основні засоби виробництва та передана в суборенду земля. Внутрішньогосподарський механізм ґрунтується на тому, що виробничі підрозділи частково мають свою власність і орендують ту частину, яка необхідна для виконання договірних зобов'язань і не перекриваються паями членів підрозділу. Така модель внутрішньогосподарського економічного механізму запропонована в СТОВ “Промінь” Черкаського району Черкаської області. При цьому продукцію, що використовується на внутрішньогосподарські потреби, реалізують за розрахунковими цінами. Товарну продукцію реалізують за цінами реалізації. З виручки від реалізації проводяться відрахування на утримання апарату управління, виплату орендної плати за частину майна і землі, що взяті в оренду,

необхідні платежі до бюджету і фондів соціального страхування, а також частини прибутку до централізованого фонду господарства. Решта прибутку залишається власністю підрозділу і спрямована на поповнення вартості їх паїв [2].

IV модель. Заслугує на увагу модель організації внутрішньогосподарських бізнес-осередків, при реалізації якої між працівником та підприємством укладається договір індивідуального внутрішньогосподарського лізингового підряду (фінансового або оперативного). В результаті цього об'єкт лізингу, наприклад, продуктивна худоба, передається в користування лізингоотримувача (бізнес-осередка) за певну плату у формі виробленої продукції [1].

На нашу думку, концепція удосконалення внутрішньогосподарських виробничо-економічних відносин аграрних підприємств має включати три наступних етапи:

I етап. Удосконалення економічних відносин всередині підприємства на основі його структуризації, яка передбачає вибір кількості і видів структурних підрозділів та кількості працівників. Важливим при цьому є визначення оптимальної кількості підрозділів і оптимальної чисельності працюючих з урахуванням фактора спеціалізації виробництва.

II етап. Удосконалення внутрішньогосподарських відносин відбувається на основі розвитку орендних відносин між керівництвом підприємства та структурними підрозділами. За окремими структурними елементами та конкретними працівниками закріплюються земля та засоби виробництва. Основою суборендних відносин стає договір суборенди майна.

III етап. Наступний розвиток та удосконалення внутрішньогосподарських економічних відносин шляхом наданням виробничим підрозділам необхідного рівня самостійності, що дає їм змогу вирішувати економічні та соціальні питання. При цьому первинні колективи поступово мають переходити на самоуправління.

В процесі наукових досліджень агропідприємств Одеської області в якості базового господарства для розробки моделі розвитку внутрішньогосподарського економічного механізму обрано ПСП "Україна" Іванівського району.

Приватне сільськогосподарське підприємство “Україна” має в розпорядженні орендованих 2706 га сільськогосподарських угідь, в т.ч. 2679 га ріллі, 2792 тис. грн. основних виробничих фондів та 56 середньорічних працівників. Підприємство спеціалізується на вирощуванні зернових і технічних культур (насіння соняшнику) з розвинутим виробництвом свинини. Наявний виробничий потенціал агроформування забезпечив виробництво у 2003 р. валової продукції в сумі 1049 тис. грн. В цілому ПСП “Україна” функціонує на прибутковій основі і в 2003р. отримало чистого прибутку в сумі 45 тис. грн.

У складі ПСП “Україна” функціонує три підрозділи основного виробництва (механізований загін, молочно-товарна ферма та свиноферма), сім підрозділів агросервісного обслуговування та відповідні адміністративні служби.

З метою удосконалення організаційно-економічних відносин всередині підприємства нами запропоновано модель розвитку внутрішньогосподарського економічного механізму, згідно з якою підрозділам надається певний рівень економічної самостійності господарювання та відповідним актом на основі суборенди закріплюються засоби виробництва (в т.ч. земля) (табл. 1).

Основою взаємовідносин між окремими підрозділами та підрозділами і адміністрацією підприємства є внутрішньогосподарський договір на виробництво певного виду сільськогосподарської продукції чи надання послуг та виконання робіт.

За суборендоване майно та землю кожен структурний підрозділ сплачує адміністрації підприємства орендну плату.

Згідно з наведеними розрахунками загальна сума орендної плати, яку повинні сплатити структурні одиниці господарству, становить 307950 грн. за землю та 2246,9 грн. за орендоване майно.

В той час адміністрація ПСП “Україна” сплачує кожному працівнику відповідний розмір орендної плати за земельні та майнові паї.

Виручка від реалізації продукції поступає в єдиний розрахунковий центр господарства. Частина прибутку, отриманого після здійснення всіх обов’язкових платежів (до бюджету, на виплату

орендної плати за паї та ін.) спрямовується на формування відповідних централізованих фондів підприємства: фонд розвитку, резервний фонд, фонд матеріального стимулювання та соціального розвитку. Решта прибутку поступає в розпорядження структурних підрозділів.

Удосконалення внутрішньогосподарських економічних відносин відбувається шляхом створення внутрішньогосподарського ринку із застосуванням розрахункових цін (які крім собівартості включають певний рівень рентабельності). Такий підхід дає можливість зробити роботу підрозділів прибутковою.

Принциповим моментом при удосконаленні внутрішнього-господарського економічного механізму даного агроформування є те, що власниками виробленої продукції та отриманої грошової виручки і прибутку є виробничі підрозділи, тобто безпосередні працівники господарства. Адміністрація виконує лише функції планування, управління та обліку виробничо-фінансової діяльності підприємства, є демократичним органом координації (ДОК).

Доцільним є створення на підприємстві незалежного органу — Ради пайовиків-власників, головною функцією якої є захист майнових прав та інтересів працівників-орендодавців і селян-пенсіонерів.

Адміністрація (ДОК) щоквартально надає Раді пайовиків звіт про хід виконання договірних зобов'язань з виробничими підрозділами, фінансово-економічний стан підприємства, а також інформацію щодо обсягів реалізації продукції та отримання грошової виручки.

Важливим при удосконаленні внутрішньогосподарських економічних відносин є розробка відповідних внутрішньогосподарських документів регламентації внутрішніх економічних відносин. Так, при розробці моделі розвитку ПСП “Україна” розроблено наступні внутрішні нормативно-правові документи: 1) Положення про підрозділи та внутрішні економічні відносини; 2) Положення про створення та функціонування Ради пайовиків-власників. Основою удосконалення трудових відносин на підприємстві є складання трудових договорів (контрактів).

Таблиця 1

Механізм розрахунку суборендної плати в підрозділах ПСП «Україна»

Підрозділи підприємства	Кількість працівників, які мають пай, чол.		Вартість пай членів підрозділу, грн.		Вартість ресурсів, що суборендуються підрозділом, грн.		Вартість ресурсів, які підлягають сплаті орендної плати, грн.		Оренда плати, яку сплачує підрозділ, грн.		Оренда плати, яка повертається членам підрозділу, грн.	
	Майнові	Земельні	Майнові	Земельні	Майнові	Земельні	Майнові	Земельні	Майнові	Земельні	Майнові	Земельні
Мех. загін	26	28	173100	1708384	353083	22236379	179983	20529695	1799,6	307950	-	-
Зернолік	10	10	35387	610137	29077	0	-	-	-	-	63	9152
МТФ	15	15	36846	916205,5	11889	0	-	-	-	-	279	13728
Свиноферма	4	4	13517	244054,8	7498	0	-	-	-	-	80	3880,8
Енергопостачання	1	1	14597	61013,7	-	0	-	-	-	-	146	915
Автопарк	11	11	64767	671150,7	96783	0	32016	-	320,2	-	-	10067
Ремонтна майстерня	9	9	29239	549123,3	25101	0	-	-	-	-	41	8237
Столярна майстерня	1	-	-	61013,7	2465	0	2465	-	24,6	-	-	915
Склад ПММ	2	2	16388	122027,4	7132	0	-	-	-	-	92,5	1830,4
Хліб. склад	1	1	10894	61013,7	20842	0	10248	-	102,5	-	-	915
Правління	25	25	132752	1529342,5	42510	0	-	-	-	-	902	22880
Всього									2246,9	307950	1583,5	72300,2

Висновки. Отже, удосконалення внутрішньогосподарського економічного механізму діяльності агроформувань вимагає комплексного підходу, який забезпечує, з одного боку, формування ефективного, конкурентоздатного сільськогосподарського товаровиробника, а з другого — забезпечення соціального та майнового захисту конкретного працівника, відродження його економічного інтересу та прагнення господарювати на землі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Васильчук В.Л. Модель організації внутрішньогосподарських бізнес – осередків // Економіка АПК.- 2002.- № 5.- С. 90-95.
2. Внутрішньогосподарські організаційно – економічні механізми забезпечення прибутковості сільськогосподарських підприємств / За ред П.Т. Саблука. – К.: ІАЕ УААН, 2003. – 204с.
3. Дробот В.І., Картавенко О.О., Пономаренко Н.М. Впровадження нових механізмів госпрозрахункових відносин в реформованому підприємстві аграрного сектору. Удосконалення економічного механізму функціонування аграрних підприємств в умовах невизначеності: Зб. наук. праць Міжнародної науково – практичної конференції 19-20 травня 2004р. – К. : КНЕУ, 2004. –С. 21-258.
4. Полтавський Ю.А. Ринковий механізм діяльності новостворених агроформувань // Економіка АПК. – 2002.- № 6.- С. 94.
5. Супрун О.М. Адаптація внутрішньогосподарського механізму товариств з обмеженою відповідальністю до ринкових умов // Економіка АПК. – 2002.- №6.- С. 94.